

teljesen magától értetődő jószágot. Néha, amikor reggel kilépek a szobámból, a pokloból, ő már ott van a konyhában, az asztalnál áll, a salátát szagatja a tálba; szépségének, félrehajtott fejének látványával elvarázsol teljes valómban, mire én sietve előhívom derűm minden morzsját, ezeket a kiskutyákat, nehogy meglepjem vagy megijesszem valami semmisséggel... Mert annyit megtanultam a kettesben való életből... a szavaknál félelmeesebbek a grimaszok... a harag, a szitkok, a kétségbeesés fintorai, a szorongás, az ingerültség kifejeződései... az arc helyett a görcsös, félelmetes pofák... Az a mimika és azok a mozdulatok, miket a testnek diktál a tébolyult lélek.

GÁLLOS ORSOLYA fordítása

DRAGO JANČAR

A kasztíliai freskó

Ulrik compostelai zarándokútján történt valami, amire kíséretének tagjai nem találtak magyarázatot, s amitől az ifjú gróf egy időre teljesen megváltozott. Valencia közelében jártak, talán közel a Sergoba nevű helyhez, amint azt később néhányan állították, mindenesetre egy forró nap delén és a hullámmzó, izzó spanyol fennsík közepén, Ulrik hirtelen egy magányos kápolna felé fordította a lovát. Ennek előtte megpihentek egy dombhát ligetében, ahonnan kilátás nyílt körös-körül a fehér kövekkel és ritkás bozóttal borított sötétvörös földre. A domb gyér árnyékot nyújtó fái alatt megpihentek és szomjukat csillapították; fáradtak voltak, csak elvéve váltottak néhány szót. Lefeküdtek, leültek a csendben, amelyben csak a lovak fara és szája körül gyülekező rovarok dongása hallatszott. Az egyik ló hangosan vizelt a porhanyós földre, valahol pajzshoz csapódó kard pendült. Körülöttük nem volt egyetlen település sem, a dombon fekvő ligetből csak a naptól izzó tájat lehetett látni, s fáradt szemük hunyorgott a ragyogásban. Csak egy épület állt nem messze a helytől, ahol megpihentek, a lankás völgybeli út mentén ugyancsak egy halmon, egy dombháton. Fehér kápolna állt ott hosszúkás hajójával s az éppen csak fölé emelkedő harangtoronnyal, mint egy kuporgó fehér galamb, amely iderepült valahonnan, és fáradtan leült az átizzott dombhátra. Nem lehetett tudni, mire való azon a kápolnán a torony és a harang, kinek szól, kit hív imádságra, ha egyszer se közel, se távol nem lehetett látni emberi élet nyomait. A kíséret tagjai tudták, ők biztosan imádkozni fognak itt is, hiszen uruk még egyetlen templomot sem hagyott ki, és csak azért pihentek itt meg az imádság előtt, hogy az emberek meg a lovak ne a szent hely körül heverésszenek, egyenek, igyanak, szellentessenek és vizeljenek.

Ulrik hallgatagon állt egy ideig a halom peremén, a liget szélén, a napsütés és az árnyék határán. Majd egyszer csak elővezettette a lovát, felült rá, és lassan kilovagolt az izzó tájba. Ott volt a hullámmzó spanyol fennsík közepén, a kasztíliai királyságban, talán közel Valenciához, mint egyesek később állították, nem messze a Sergoba nevű helytől.

Cillei Hermann, a hatalmas hűbérúr 1430-ban két zarándokcsoportot indított útnak fegyveres lovagok, fegyverhordozók és apródok nagyszámú kíséretével. Az egyik Rómába indult búcsút jární, Hermann bűnös fia, Frigyes vezetésével, akinek lelkiisme-

retét feleségének meggyilkolása, számos züllöttség és paráznaság terhelte, förtelmes kicsapongások és ocsmány erőszaktevek. A másik csoportot Ulrik vezette, Frigyes fia, Hermann unokája, az apjánál és nagyapjánál sokkal erényesebb természetű ifjú gróf, uralkodói határozottsággal és bátorsággal felvértezett férfiú, az idős gróf legfőbb reménysége. Ulrik sokkal messzebbre indult, Compostelába tartott Szent Jakabhoz, hogy megtisztuljon, ígéretek és áldás kiválasztotta legyen, és fogadalmával megalapozza jövőjét. A krónikák szerint nagy feltűnést keltett az idős Hermannak és utódainak hirtelen megtérése. Úgy látszik, eljött az idő, amikor felismerte, hogy a hatalmas dinasztia jövője érdekében a pénz és a hadsereg, az agyafúrtság és a kegyetlenség mellé hasznos volna megnyerni az isteni gondviselést is. Azt is feljegyezték, hogy Hermann az utóbbi években sokszor felriadt álmából, éjjelente holdkórosként bolyongott, tekintében eszeveszett félelemmel és mélységes iszonyattal. Összes vétké közül leginkább az ifjú és boldogtalanul szép Veronika halála gyötörte, fia boldogtalan kedveséé, akinek nem adatott meg, hogy Cillei grófné legyen, az ifjú Veronika halála, akit Hermann megöletett, *a lány vérével oltván ki elbűvölő tekintetének tüzét, amely felgyújtotta volt Hermann fiának szívét*, amint azt ugyancsak megírták. Ezért sokan vélekedtek úgy, hogy a váratlan jámborság a kegyetlen öregember részéről, aki nem volt képes többé a hosszú zarándokutakra, s ezért fiát és unokáját küldte el, a halál előtt feltétlenül elkövetkező hirtelen megbánás következménye volt. A megbánásé, a könyörtelen gyilkosság éjszakája, a boldogtalanul szép Veronika arca miatt, amely minden éjszaka megjelent előtte.

Frigyes útja, adják hírül a krónikák, összhangban zajlott zabolátlan természetével, szüntelen bonyodalmak, nemesekkel, polgárokkal és parasztokkal való folytonos civakodások, sőt fegyveres összetűzések közepette. Mielőtt célhoz ért volna, Ferrara őrgrófja ejtette foglyul, és korhely kíséretével együtt hosszabb időn át fogságban tartotta, amíg ki nem váltották és haza nem küldték.

Ulrik zarándoklata merőben más volt. Kísérete, amely télvíz idején vágott az útnak, nemcsak a várakban és a városokban állt meg, ahol vendégül látták őket, hanem a templomos falvakban, a tanyáknál és a hegyekben álló magányos templomoknál is. Ulrik az út menti fészületek előtt sem csupán keresztvetéssel tisztelgett, hanem leugrott lováról, térdre ereszkedett, vagy legalább a nyeregben hajtotta meg a fejét, és mélyedt imádságba. Gorizián, Észak-Itálián és Dél-Franciaországon keresztül vezetett engesztelő útjuk a messzi Compostelába. A kíséret csodálta ifjú urát, aki egész úton nem vétkezett sem zabolátlan életmóddal, sem mértéktelen evéssel, ivással, gőgös viselkedéssel vagy mohó ajándékvárással. A gróf egész idő alatt derűs volt, biztatta őket szélben és esőben, nem vitette magát a meredek hegyi hágókon, hanem gyalogolt ő is felvérzett lábbal a többiek között, habos szájú lova mellett. Így múlt el a tél a hosszú úton, beköszöntött a tavasz, zöldelltek az itáliai, dél-francia földek és mezők, elpusztult lovakat és beteg zarándokokat hagytak maguk mögött, megpillantották a kék eget a Földközi-tenger közelében, mosták őket a Pireneusok langyos esői, s végül elértek a spanyol földek és sziklák forró fényébe, majd egy napon a dombtetőt borító ligetbe, a rovarok ciripelésének, a mezei bogarak duruzsolásának csendjébe, a magányos kápolna elé, amely hirtelen megváltoztatta Ulrikot.

Ulrik egy ideig hallgatagon állt a halom peremén, a liget szélén, a fény és az árnyék határán. Aztán hirtelen elővezette a lovát, felült rá, és lassan kilovagolt az izzó tájba. A hullámozó spanyol fennsík közepén volt, a kasztíliai királyságban, talán közel Valenciához, egyesek később úgy állították, hogy nem messze a Sergobának nevezett helytől.

Egy pillanatra eltűnt a láthatárról, aztán alakja egybeolvadva a lóéval, feltűnt a völgyben, a napsütéstől remegő izzásban. És mielőtt kapaszkodni kezdett volna felfelé, a fehér kápolnához, utánaeredt még néhány lovag és apród, a többiek pedig ott maradtak a ligetben. Ulrik odafent leszállt a lóról, türelmetlenül feszült az ajtónak, amely zárva volt, segítség után nézett, majd nekiveselkedett a vállával, mire az ajtó engedett, és feltárult a kápolna sötét belseje. Egy pillanatra megállt, lehajtotta a fejét, összekulcsolta a kezét és belépett. Szemét megfájdította a kinti ragyogás, eleinte semmit sem látott, keresztet vetett, és az oltárhoz indult. Testét borzongatta a hűvösség, tekintete lassan kivette a fából faragott szobrok és a falra festett képek körvonalait. Szerény kis kápolna volt, freskói elmosódtak, a szobrokról lemállott a festék, a halvány fény vékony sugárban hatolt be a magasan vágott ablakon. Ulrik letérdelt, tekintetét a hűvös kőre eresztette, és imádkozni kezdett.

Amikor ismét az oltárra pillantott, meghallotta a lovak horkantását kint a templom előtt, a bogarak dongását valahonnan a hullámozó és izzó fennsík tengeréről, amely körülvette a templom hajóját. Amikor felállt, és lassan az ajtóhoz indult, pillantása egy másodpercre követte a fény sugarát, amely ferdén hullott a helyiségbe, s ott a keresztelőkút melletti falra. E pillanatban megpillantotta a képet, amely egészen más volt, mint a többi, eleven színei szinte éltek, csöppet sem halványodtak el, mintha nemrég fejezte volna be munkáját a festő, Keresztelő Szent János fejevételét ábrázolta a kép, a halott főt az eleven kép; Ulrikot a látvány a földhöz szögezte, s pár pillanatig nem tudott elmozdulni onnét. Megfagyott a vére, és iszonyat ült ki a szemébe, szája szólásra, kiáltásra nyílt.

A lovakok és apródok, akik ifjú uruk után indultak, hogy megvédelmezzék, noha ebben a pusztaságban semmiféle veszedelem nem fenyegette, és most ott álltak a kápolna előtt, kezükben a gyepelével, egyszerre hangot, kiáltást hallottak, és összenéztek. Összenéztek, de mielőtt kardjukat, törüket előrántván berohantak volna a kápolnába, annak ajtajában megpillantották Ulrikot. A félfának dőlt, arca sápadt volt, szeme ismeretlen félelemtől zavaros, tekintete üres a mélységes iszonyattól. Hadonászott a kezével és tagolatlan szavakkal megállította őket. Be akartak menni a kápolnába, de a gróf – aki közben magához tért, valamennyire kitisztult a tekintete és a beszéde – teljes határozottsággal rájuk parancsolt, hogy térjenek vissza a többiekhez. Lóra pattantak és sebes vágatában visszatértek a szelíd völgy túlfelére, a dombot borító ligetbe. Onnan láhták, amint a napsütésben Ulrik ide-oda bolyongott vagy magába roskadtan ült a kápolna előtt. Visszaküldte az apródot is, aki vizet és ennyivalót vitt neki. Az egész éjszakát a kápolnában töltötte, és kísérete csak találgatta, vajon angyallal harcol-e, akárcsak Jakab, akihez készült Compostelába, s az angyal majd megsebesíti a lábán, és ráparancsol, hogy sebesülten, de megtisztulva, sebesülten és győzedelmesen térjen vissza atyái földjére. Reggel valóban visszatért hozzájuk, elgyötörten, de nem árulta el senkinek, mi történt a kápolnában azon a magányos éjszakán.

Komor arccal, amelyről eltűnt minden derű, lovagolt távol kíséretétől, és nem hederített a parasztoakra, akik üdvözölték, sem a körülötte elterülő napsütötte vidékre. Hallgatott, esténként imádkozott: ha a szabadban éjszakáztak, látták alakját, amint közeledett a tábortűzhöz, majd újra visszahúzódott a sötétbe. És azután is, sok nap múlva, amikor a távolban megpillantották a templomok kupoláit, és Amusca piros háztetőit, nem örvendezett, mint a kísérete, amelynek tagjai felkurjantottak, és vágatára fogták a lovaikat.

Hűsvétra értek Amuscába, amint azt a kasztíliai királyok krónikájának tizenharmadik fejezete hírül adja: *Érkezett egy nagyúr, Zsigmond király unokaöccse, egyébiránt*

Cilli grófja, éspedig azért, hogy felkeresse Santiagót, hatvan lovas kísérte, valamennyi gazdagon felfegyverzett nemesúr. A király nagy tisztelettel fogadta, vendégül látta, küldött neki lovakat, öszvéreket és brokátöltözéket, mindebből azonban a gróf nem akart elvenni semmit, hiszen amikor elindult hazájából, fogadalmat tett, hogy egyetlen fejedelemtől sem fogad el ajándékot. Semmit sem fogadott el, és elsőként távozott az ünnepségekről, amelyeket a király és a királyné rendezett számára húsz álló napon keresztül. Megfejthetetlen titok pecsétjével az arcán teljesen megváltozott, amióta egy napot és egy éjszakát töltött a kasztíliai fennsíkon álló magányos kápolnában. És így indult el ismét, hogy megtegye útját Santiagóba, zárja feljegyzését a kasztíliai királyok krónikása. A zarándoklat és az úton esett váratlan fordulat története azonban ezzel nem zárult le. Nem zárult le a fogadalommal, az adományokkal és a hosszú imádsággal Szent Jakabnál, Compostelában, sem a visszafelé vezető hosszú úttal. És zöldellő vagy talán már behavazott országukba való visszaúton nagy ívben elkerülték a kápolnát, amely magányosan állott a ligettel borított dombháttal szemben, a hullámzó fennsíkon. A kasztíliai udvarban és a Compostelában átélt élmények hatására megfélekedtek a kápolnáról, és Ulrik gróf arcára is visszatért valamelyest a korábbi derű.

A kíséretből egy apród lemaradt Valenciában, hogy megpatkoltasson néhány lovat, majd megpróbálta rövidebb úton elérni a búcsúkat, s egy alkonyatkor egészen közel vetődött ahhoz a helyhez, egészen közel a kis kápolna hajójához, Kasztília hullámzó fennsíkjának vörösesfehér dombhátán. Noha fáradt volt és sietnie kellett, nem tudott úrrá lenni kíváncsiságán. Erővel kinyitotta a lezárt ajtót, és ott találta magát, ahol korábban Ulrik, a homályos helyiségben, amelybe ferdén verődtek a lemenő kasztíliai nap sugarai. Végigpillantott az oltáron álló szentek szobrain és a sötétbe borult freskókon. Semmit sem talált, ami felkelthette volna a figyelmét. Már indulni akart, amikor a keresztelődmedence mellett a falon megpillantotta egy szakállas férfi képét, s az ismerősnek tűnt neki. A nap vöröses fénye ekkor megvilágította az egész képet, s a magányos látogatónak elállt a szívverése: Keresztelő Szent János levágott feje, amelyet Heródes vagy valaki más tartott a kezében, urának arcvonásait viselte, Cillei Ulrikét, az ő fáradt tekintete meredt rá a képről, s fúrta keresztül. Egy fiatal nő alakja is látható volt, s az apród egy pillanatig úgy érezte, az ő arca is ismerős: a boldogtalanul szép Veronika Deseniška arcát vélte felfedezni. De ebben nem volt bizonyos. Salome a kép háttérében állt, különös mosollyal az ajkán, az ő halottfehér arca lehetett volna Veronikáé, emlékeztetett rá, de Veronika arca távoli volt és halott. Az apród azt képzelte, talán a forró és vörös kasztíliai nap, amely alatt egész nap lovagolt, az teszi mindezt. De Ulrik képmása teljes erővel vonzotta magához iszonyodó tekintetét. Ulrik képmása bizonyosan itt volt, több mint egy hónappal ezelőtt ura is itt állt, ugyanezen a helyen, és előbb dőbenten, aztán mind rémültebben meredt a különös képre, amely itt várta őt, az ismeretlen országba vezető útnak csaknem a végén. Itt bámult ebbe a tükörbe, tulajdon arcvonásaiba, amelyek szinte frissen, eleven színekkel voltak odafestve; a ruházat, amely a lefejezett tetemet borította, szerény volt, durva darócból készült, távol állt a gazdag öltözéktől, de az arc, az orr, a még mindig piros ajkak a levágott fejen, sőt a haj és a ritkás szakáll színe is tagadhatatlanul mind itt volt előtte. És az apród akkor megértette azt a kiáltást, urának hangját, átható, világos, kissé fáradt tekintetét; a tisztelt és szeretett fő, a szeretett és félt fő most itt volt, elválasztva a testtől, megfestve eleven színekkel, és nyakából pirosan csorgott a vér.

Egy hosszú mozdulatlanságba nyúló pillanatig állt riadt szívvel, amely most bolondul kalapálni kezdett e felfoghatatlan jelenet láttán, majd kirohant az ajtón, és

Egy hosszú mozdulatlanságba nyúló pillanatig állt riadt szívvel, amely most bolondul kalapálni kezdett e felfoghatatlan jelenet láttán, majd kirohant az ajtón, és nézte a lenyugvó kasztíliai nap izzó vörös korongját a táj felett, mint aki ott keres választ a titokzatos, különös képre, amit az imént látott, és amit nem tudott felfogni.

A spanyolországi zarándokokat nagy tisztelettel, ünnepségekkel fogadták otthon pár hónappal később – borongós őszi járt, csupasz faágak meredtek a szürke ég felé. A zarándoklatot befejezték, és a fogadalmat megtartották. Az ifjú grófra, akit rövidesen hercegi rangra emeltek, a távoli országba tett sikeres utazás emlékére ráragadt a „Spanyol” név. A krónikák szerint a következő években fényes szerencse kísérte: gyarapította birtokát, élvezte az európai uralkodók bizalmát, felesége három gyermeket szült neki, biztosítva a Cilleiek fényes jövőjét. És amikor Ulrik szerencséje a legragyogóbban fénylett, bekövetkezett a dicső család hirtelen hanyatlása. Gyermekai sorra meghaltak. Cillei Ulrikot huszonhat évvel a dicső spanyolországi zarándoklat után, erejének teljében, amikor erős hadseregnek parancsolt, amikor fejet hajtottak előtte a magyar nagyurak, huszonhat évvel később a Duna és a Száva torkolatánál Cillei Ulrikot, a dicső család utolsó férfiörökösét éjnek évadján megtámadták a Hunyadiak hívei. Védekezett, és a lábán megsebesülve esett el, mint Jakab, akinek fogadalmat tett Compostelában. Aztán megölték, de talán még élt, amikor levágták a fejét. Senki sem tudja, vajon a jámbor nagyúrnak volt-e még ideje fohászolni compostelai védőszentjéhez, senki sem tudja, vajon eszébe jutott-e a képmás, amit a kasztíliai freskón látott a forró nap fényes csendjében, egy sötét és hűvös kápolnában, az idegen tájban, egy domb tetején.

Az apród, aki maga is ott állt a különös freskó előtt a kápolnában, Valencia vagy talán a Sergoba nevű hely közelében, s aki már azt gondolta, hogy Ulrik képmását netán a vörös kasztíliai nap festette a szeme elé, tudta, hogy a világ másik pontján csak kikerekedett a történet, amely már jóval korábban kezdődött el, egy homályos kápolnában, a spanyol fennsík közepén. Tulajdonképpen annál is korábban, hogy a kápolnát felépítették és kifestették volna, egy felfoghatatlanul *korábbi* időben, amelynek mélyére sohasem hatolhat a gyarló emberi elme.

GÁLLOS ORSOLYA fordítása

A celjei grófok, azaz a Cilleiek a szlovén köztudatban a nemzeti arisztokrácia, és ezzel a nemzetté válás Ulrik halálával elvesztett lehetőségét, másrészt a feudális önkényt jelképezik.